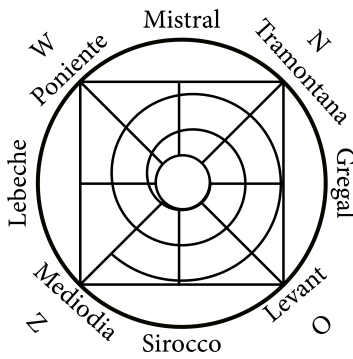

Oom Ludo

OOM LUDO

door
FRANK NORBERT RIETER

Nijmegen 2020
Uitgeverij Leviathan

ISBN 9789491420016

© 2020 Frank Norbert Rieter

*voor iedereen
die een beetje anders is dan anderen
en voor iedereen
die mede daarom zo van hen houdt*

MEDIODIA

HET LIEFSTE ZAT IK AAN MIJN TAFEL VOOR het raam en keek uit op het parkje te midden van de voortdurende variaties en bewegingen van de stad. Dat parkje bood me rust. Ik kon er door dwalen en even de stad vergeten door de geur van het groen. Vogels en eekhoorns woonden in de bomen. Zwervers sliepen op de bankjes. Op zomerse dagen speelden kinderen in de fontein waarvan het waterwerk defect was. Ik had daar zelf nog gespeeld onder toezicht van bonne-maman. Als kind speelde ik nog omdat ik meer toekomst had dan verleden en daarom onbevangen was.

Inmiddels leed ik een vrij minimalistisch bestaan met een beperkte actieradius. Het leven had, uiteraard, wat teleurstellingen gebracht, maar ik ben nooit zo goed in teleurstellingen geweest. Dus voorkwam ik ze door weinig te verwachten van mijn verdere leven en niet al te veel te doen. Ik hoopte daarbij dat het aantal veranderingen klein zou zijn en dat ik mijn dagen vredig kon uitzitten: ongestoord aan mijn tafel voor het raam, kranten lezend en sigaretten rokend, tot een zeker einde me zou overkomen.

Was ik daar niet een beetje jong voor? Misschien wel: ik kon immers nog steeds meer toekomst hebben dan verleden. Maar wat moest ik? Ik was nooit goed in *din-gen* geweest, van wat voor aard dan ook. Het leven is daardoor niet veel meer dan een langgerekte sterfscène, en voor frivoliteit of avontuur was in mijn hoofd geen plaats.

Er zou geen verhaal zijn geweest als mijn rust niet was verstoord door de komst van een bord met een tekening van een torenflat met luxe condo's aan de rand van mijn vredige parkje. Bij de aanblik van dat bord doofde ik mijn sigaret, ruim voor de laatste hijs en ik blaren op mijn vingers kreeg.

Uitzicht op een hoge torenflat met luxe condo's strookte in geen geval met mijn verwachtingen van het leven. De teleurstelling over deze wending ontstak in mij een klein vuur van verontwaardiging. Ik werd er warempel een beetje opstandig van. Mijn parkje!

Maar ik had geen idee wat ik met dat gevoel van onrust moest doen. Ik zocht houvast en inspiratie of richting. Terwijl ik mijn hersens pijnigde met het besef dat hier iets te gebeuren stond dat mijn dagelijks leven ingrijpend kon verstoren dwaalden mijn ogen langs het verfoeide billboard en over de parkmuur en de poorten. Het park had acht ingangen, één op iedere hoek en één in het midden van elke zijde. Het waren doorgangen in de vorm van smeedijzeren bogen waarin de namen van winden in sierlijke letters vervlochten waren. De hekken daaronder stonden van zonsopkomst tot zonsondergang open.

De boogpoorten werden verbonden door een lange stenen muur die net te hoog was om overheen te kijken

wanneer je ernaast stond. Op de muur klimmen was een oncomfortabele bezigheid omdat iemand, de architect of tuinman, of wellicht een misantropisch ingestelde aannemer of ambtenaar, had bedacht dat de bovenkant voorzien moest zijn van in cement gelegde scherven glas. Een klein sprongetje gaf wel kortstondig prijs wat er aan de andere kant schuilging. Zo zag je dan vanuit een andere hoek wat er zoal te zien was; het veld met bankjes, het witte prieel, de vijver met zwanen en eenden, of het taxusbosje.

Ik had eens een middag doorgebracht met het maken van kleine sprongetjes om het park heen, om zo een volledig beeld te krijgen. Hoe goed ik het park ook al kende van binnenuit, toch voegde die omgang iets toe aan het beeld dat ik al had. De uitgekiende lijn waarmee de rododendrons de bankjes op het veld omarmden. De rotte dakspanten van het prieel. De graven achter het taxusbos. Het bleek dat achter die muur ook een verborgen tuin lag die je niet zomaar zou zien als je door een van de poorten ging en slechts over gebaande paden flaneerde.

Vanuit mijn raam had ik zicht op het gehele park. Ik kon de toppen van de bomen zien en de belijning van de paden, maar het was te ver weg voor details. Te ver voor de krullen van de letters op de poorten, of de uitdrukking op de gezichten van bezoekers. En ook toen daar een groot bord verscheen las ik vanuit mijn raam wel in grote letters *binnenkort hier te koop* en was het frisse silhouet van een enorme torenflat herkenbaar, maar alle kleine lettertjes kon ik vanachter mijn raam niet lezen.

Ik wandelde daar dagelijks. Meestal in levenden lijve, anders in elk geval in mijn hoofd. Ik zag de zwervers, de zakenlui tijdens hun pauzes, de moeders met hun baby's, de spijbelende jeugd. De studerende studenten. Verliefde paartjes. Verdwaalde toeristen. Ze liepen daar over de vele paden; klinkers en betontegels, terrazzo, zand met stapstenen, split en turf. Zaten er op bankjes of gras, op muurtjes, op speeltoestellen, in prieeltjes. En allen omlijst, omarmd, geflankeerd, verscholen – door al het groen dat van over de hele wereld bijeen was gebracht. Daarin leefden vogels van vele pluimage; de duiven en de mussen en de mezen. De eksters, een Vlaamse gaai, de bonte specht. Verwilderde en ont-snapte siervogels. Het park was een heilplaats voor alle soorten leven.

Verscholen tussen de bomen en struiken, midden op perkjes om het strakke gazon te breken, waren er kunstschaten geplaatst: monumentale beelden, met mos begroeide plaquettes, stenen ornamenten, moderne installaties, neoklassieke drinkbakken, balustrades en pilasters. Als op een neoromantisch schilderij was er kwistig gestrooid met kunstige elementen uit allerhande tijdperken tot een compositie ontstond die ouderdom ademde. Een arcadisch landschap. Troostrijk. Een toevluchtsoord voor geesten die getergd werden door zorg, weemoed of zelfbeklag.

Ik weet niet hoe lang het parkje er lag. Misschien stamde het werkelijk uit de neoromantiek. In mijn beleving was het er altijd al geweest, letterlijk sinds mensenheugenis. Zolang ik en iedereen die ik kende zich kon herinneren was daar een parkje. Van mijn moeder zaliger en zussen, of van wie anders ook, heb ik nooit

iets gehoord in de trant van “toen er op de plek van dat parkje nog dit of dat stond”. De mens is soms kort van memorie, of selectief in wat onthouden wordt, dat wist ik ook wel. Ik kon me vaak niet eens herinneren wat ik de dag tevoren voor het middagmaal gegeten had. Hoogstens nog de nasmaak van vreugde of teleurstelling.

En het geheugen was toch een vreemd ding. Het scheen me dat zodra ik me iets meende te herinneren, dat moment bevroor in de tijd. En iedere volgende keer dat ik eraan terugdacht herinnerde ik me niets anders dan die eerste reconstructie. Zo werden mijn herinneringen een groot ijspaleis van vastgezette, bevroren momenten. Foto's maakten dat effect nog sterker. Van de mensen en plekken waar ik een foto van had gezien lukte het me niet om ook maar één ander beeld voor mijn geestesoog te krijgen dan die ene opname. Ik had ooit alle foto's die ik bezat in de kachel gemikt in de hoop dat ik die beelden ooit zou vergeten en er weer ruimte in mijn hoofd zou komen voor andere herinneringen. Maar tevergeefs.

Het parkje was voor mij nu nog een levend ding – een voortdurend veranderende caleidoscoop. Het mocht niet verstillen. Ik kon me geen voorstelling maken van mijn leven zonder parkje. Mijn buitenwereld zou verdwenen zijn. Ik had niet veel verwachtingen van het leven; een bescheiden plek achter het raam was genoeg. Maar wat was een plek achter een raam zonder uitzicht? Waar moest ik dan mijn wandeling maken? In mij borrelden woede en verontwaardiging. Een vreemde emotie maakte zich langzaam van mij meester.

Strijdbaarheid. Ik wilde mijn plek en mijn uitzicht met verve verdedigen.

Verdedigen. Ik had altijd al een beetje moeite gehad met het omschakelen van dromen of denken naar werkelijk iets bewerkstelligen. Vrijwel direct na het manhaftig besluit dat er tegen het bouwen der condo's in het domein van mijn parkzicht opgetreden zou moeten worden volgde de richtingloze vraag: maar hoe dan toch? En die leidde tot de gebruikelijke inertie, nu ingebed in gevoelens van boosheid, onmacht en wanhoop. Ik scheurde de krant van zaterdag in dunne reepjes, inclusief de bijlagen. Toen ik daarmee klaar was, was ik rustiger, het onmachtige gevoel was niet verdwenen. Geen briljant plan was in mijn hoofd opgekomen. Ik realiseerde me: ik had hulp nodig.

Iedere dag kwam er een vrouw op mijn kamer die deed alsof ze mijn moeder was. Ze was mijn moeder niet, dat wist ik vrijwel zeker, al was het maar omdat ze nooit een zoen op mijn voorhoofd had gegeven. Ik moest me sterk vergissen of het was ook niet iedere dag dezelfde vrouw. Soms had ze blond haar, soms donker. Ze voerde wel telkens hetzelfde toneelstukje op. Ze zette spullen weg op plekken waar ze niet thuishoorden, en waar ik ze in de loop van de dag weer van tevoorschijn zou halen. Ze maakte schoon op plekken waar het nooit vuil zou worden, en op plekken waar het de volgende dag hoe dan ook weer even vies zou zijn. Zinloze handelingen. Het enige wat ik zeer waardeerde aan de dagelijkse bezoeken was dat ze schone sokken bracht.

De vrouw praatte in zichzelf, of tegen een imaginaire vriend. Ik had ook nog ooit een imaginaire vriend gehad, tegen wie ik regelmatig praatte, maar dat had ik af moeten leren, omdat anderen zich dan buitengesloten voelden. En dat was onbeleefd.

Ik kon me aan het oeverloze gepraat niet storen, ook al was ik in dit geval een beetje buitengesloten. De vrouw mocht van mij eindeloos verhalen vertellen aan al dan niet aanwezige imaginaire vrienden. Stiekem hoopte ik dat daardoor op een dag mijn eigen imaginaire jeugd vriend ook weer eens zijn gezicht zou laten zien. Want toen ik niet meer tegen hem sprak, was hij een beetje gaan kwijnen en was uiteindelijk vertrokken. Ik had er nooit helemaal vrede mee gehad, met hoe dat was gelopen. Ik weet niet of ik hem na al die jaren zou herkennen als hij zomaar weer eens in mijn leven zou verschijnen. En evenzo weet ik niet wat ik zou moeten zeggen, ook al spraken we destijds honderduit.

Misschien was het wel beter zo, dat het met hem was verlopen zoals het uiteindelijk met alle vriendschappen en relaties liep. Mijn hoop was misschien niet meer dan een nostalgisch idee-fixe. En ook als ik mijn vriend wel ooit nog zou zien, was het ongetwijfeld op een moment en een plek waar ik me nu geen voorstelling van kon maken. Hoe dan ook waren de schone sokken al voldoende reden om het gekeuvel van de vrouw op de koop toe te nemen.

Ik dichtte het vrouwmens een overgezonde hoeveelheid aan praktische wereldkennis toe en haar aanwezigheid bood de eerste mogelijkheid om mijn ongenoegen over de stedelijke ontwikkeling te uiten met enige hoop op een richtinggevende respons.

‘Een bord bij het parkje kondigt de bouw aan van een torenflat met condo’s.’

Het was niet meer dan een mededeling, niet eens een klacht of een grondige uiting van boosheid, maar ik hoopte dat de zin die ik in mijn hoofd zorgvuldig – vanaf het openen van het gordijn en het aanschouwen van het bord, tot aan de komst van de vrouw, zeker anderhalf uur – had voorgekauwd een kapstok voor de conversatie zou vormen. Of liever nog een aanzet voor een monoloog over het bewuste onderwerp; opdat na die eerste zin er niet te veel gekout van mijn kant meer nodig was en er geen wedervragen zouden komen.

Wat ik hoopte gebeurde wel, maar het was niet dat ik er wijzer van werd. De vrouw behandelde in haar monoloog de behuizing van al haar vriendinnen en familieleden en ze oordeelde nauwgezet of die woonsituatie te prefereren was boven zo’n condo in een torenflat.

‘Voor u zou het wel wat zijn,’ concludeerde ze tot slot.

De mededeling was een klap in mijn gezicht. Ik was niet gecharmeerd van de aanduiding woonsituatie omdat in de woordkeus de suggestie lag besloten dat je er verandering in aan kon brengen.

‘Maar als daar een torenflat komt, verdwijnt het parkje.’

De vrouw haalde haar schouders op. ‘Alles gaat een keer naar de filistijnen,’ zei ze. Ze staaarde daarbij even in haar sopje alsof ze aan de hand van de bewegingen van dat troebele water de toekomst kon voorspellen. ‘Alles wordt altijd minder.’

Haar profetische woorden, ik had er geen boodschap aan. Ik was er stellig van overtuigd dat als ik mijn best zou doen, als ik met overgave zou hopen op... ik had

geen idee waarop precies, maar hoe dan ook dacht ik dat een schijnbaar noodlottige gebeurtenis kon worden afgewend als ik maar hoop zou koesteren en inzet zou tonen. Want optimisme en inzet werden altijd beloond, was me altijd voorgehouden. Ik had geen enkel bewijs dat het waar zou zijn, maar de gedachte was me zo ingeprent dat ik er niet aan wilde twijfelen.

Mijn optimisme bracht ik nu op met de moed der wanhoop. Ik kon me niet voorstellen dat ik zelfstandig met een snuf optimisme en wat bravoure (en kom, een scheutje joie de vivre) de teloorgang van mijn zicht op de wereld (en daarmee eigenlijk mijn gehele leefwereld) kon afwenden. Ik had hulp nodig.

Ik meende me stellig te herinneren dat iemand me ooit had gezegd dat als ik hulp nodig had, ik het maar moest laten weten. Het kon wel één van mijn zussen zijn geweest, na de uitvaart van ons moeder. Ik wist mijn zussen niet altijd goed uit elkaar houden, daarvoor waren het er teveel, en de meesten gingen het huis uit voor ik zo oud was dat herinneringen beklifven. Ik was een nakomertje – ik had daardoor altijd een status aparte gehad.

Ik was maar een paar jaar ouder dan de oudste neven en nichten, ik was de oom voor kinderen die in ontwikkeling soms op me voorliepen. Van mijn zussen wist ik in ieder geval nog hoeveel ik er had en als ik mijn best deed kende ik ze echt wel bij naam. Mijn neven en nichten, het waren er minimaal vijftien en misschien wel meer dan twintig. Om mijn status aparte te benadrukken noemden sommigen me vrij nadrukkelijk oom. Oom Ludovic. Oom Ludo. Het klonk als een pesterij, maar vanaf de eerste keer dat dat gebeurde wist ik

dat het mijn ware naam was. Een geuzennaam of zelfs een eretitel. Oom Ludo. Iedereen mocht mij Oom Ludo noemen en daarmee zowel de band als de afstand benadrukken. Dat predicaat *Oom* koesterde ik omdat het me onderscheidde van al mijn neefjes en nichtjes en het gaf me positie tegenover alles en iedereen. Iemand die betrokken is, maar ook aan de zijlijn staat. Beschouwend en helpend waar het nodig is, maar op afstand indien gewenst. In dat gremium speelde mijn hele leven zich af. Ik had altijd de behoefte gevoeld om me duidelijk te verhouden tot de rest van de wereld.

De hulp die één van mijn zeven zussen had aangeboden: ik wist eigenlijk niet wat het waard was of wie het had aangeboden. Aleida was politica en had het altijd heel erg druk. Daja was lesbisch een leefde in onduidelijke juridische constructie van meeouderschap met drie andere mensen van onvermeld geslacht. Bertie was gescheiden en verbitterd, en dronk daarbij grote hoeveelheden sherry, en had een treurige dronk. Landa was geëmigreerd naar een plek waar je heen moest vliegen en had nooit geld om over te komen. Trijsje was kunstenaar met veel tumultueuze projecten en een creatief liefdesleven. Jenke was zeer gelukkig gehuwd maar daarbij moeder van meer dan zeven kinderen. Zoë was depressief en te jong gestorven door een ongeval. En twee waren ook nog tweeling, maar ik ben altijd even kwijt welke twee ook alweer.

Ik verwierp snel de gedachte dat ik aan mijn schare zusters in dit geval werkelijk iets zou hebben. De kans was groter dat zij ook zouden vinden dat zo'n condo echt iets voor mij was en dat het moment zou worden aangegrepen om het ouderlijk huis te verkopen in

plaats van het te verkameren en uit te baten. Onder het mom van een-zorg-minder zou na verkoop misschien nog wat te verdelen zijn, ook al was dat niet hoe moeder het had gewild, ze waren ertoe in staat – sommigen in ieder geval. Wat mij betreft was de huidige constructie prima. Er kwam uit de kamerverhuur ongeveer zoveel geld als nodig was voor onderhoud, zowel dat van het pand als van mijzelf. Aan suggesties tot veranderingen van hun zijde had ik geen behoefte.

Maar ik wilde ook graag voorkomen dat ik ooit het verwijt zou krijgen ze nooit om hulp gevraagd te hebben terwijl ik het wel nodig had. Ook dat kon op een goed moment tegen me gebruikt worden. Ik schreef een correspondentiekaart met enkel het woord *Help*, ondertekend met *Oom Ludo*. Ik voorzag de kaart van het adres van de eerste zus die ik in de telefoonklapper van mijn moeder tegenkwam. Dat was onder de Z van Zussen – waar ze alle zeven stonden; omdat moeder heel goed had geweten dat ik nooit zelf een telefoonklappertje zou aanleggen, en er toch ook voor mij enige logica in moest zitten. Een postzegel had ik niet, maar ik tekende er één met veel liefde en creativiteit en ik besloot dat dat beloond moest worden met uiteindelijke bezorging.

Ik nam mijn jas van de kapstok en trok hem aan, en verliet mijn appartement, op weg naar de brievenbus, die veilig in de schaduw van de parkmuur stond. Zolang het nog duurde.

De brievenbus was rood, zoals het een brievenbus betaamt, en hij stond naast de parkingang, nabij de minuscule kiosk vanwaaruit José, een man van formidabel

formaat, sigaren, loten en kranten verkocht. Ik kwam er meerdere keren per week.

Het roken van sigaren had ik opgegeven. Slechts op hoogtijdagen ontstak ik nog wel eens een feestsigaar, maar meer dan een zweem van een herinnering aan de romantiek van een gedistingeerd gevoel dat hoorde bij een Londense herenclub was het niet. De associatie was niet sterk genoeg om de geur en de rochelhoest lang te harden. Alleen het ontsteken van het sandelhout om daar de sigaar mee aan te steken, en ook het knippen van de sigaar – die rituelen waren me dierbaar en brachten me ertoe om eens per jaar een doosje corona's van Olifant in huis te willen halen. Maar sinds het aanbrengen van alle ontmoedigende stickers op rookwaar was de romantiek er wel een beetje af. Langzaam sneven in nostalgische ontkenning was er niet meer bij dezer dagen. Ik had ook de sigaretten willen laten, maar kon er ondanks de onsmakelijke verpakkingen niet lang vanaf blijven. Daarom maakte ik ze zelf, en stopte ze in een zilveren sigarettenkoker. Het ging me niet eens om de nicotine. Het was de handeling. Als ik voor het raam zat en de krant las. Ik probeerde het tot vier per dag te beperken. Zo deed ik bijna een maand met een voorraad zelfgemaakte sigaretten.

De geluksloten had ik altijd al links laten liggen. De willekeurigheid waarmee er doorgaans niets te winnen viel, stond me tegen. En wie won, was niet werkelijk een winnaar. Want een winnaar behoorde een held te zijn, iemand die strijd had geleverd. En de winnaar van een loterij had niets gepresteerd, behalve volharding in het wegbrengen van geld tegen iedere rationale in. Alleen krasloten konden me bekoren. Het bezeten kras-

sen met een muntje en het in veel gevallen winnen van slechts een gratis ander lot – het was geen winnen, het had niet de suggestie van heldendom, het had de verslavende schoonheid van het leven zelf. Opwinding om niets en de voortdurende hoop dat het kleine geluk onder handbereik lag. Na mezelf eens ondergedompeld te hebben in een roes van eindeloos krassen van het ene na het andere kraslot, had ik bedacht dat het beter was als ik voortaan helemaal van het fenomeen af zou zien. Ja, die gedachte was me ingefluisterd door zeker vier van mijn zeven zussen tijdens een bijeenkomst die ze een interventie noemden. Ik had niet veel op met interventies en liet graag menig kraslot onbekrast om er niet meer mee in aanraking te komen. Om José te plezieren kocht ik eens in de maand een lot, dat ik in de pet, of viool- of gitaarkist van een straatmuzikant liet dwarrelen.

Alleen kranten kocht ik met grote regelmaat. Vrijwel dagelijks waagde ik de tocht naar buiten, naar de kiosk, om daar een krant te kopen. Ik las hem van voor naar achteren, iedere pagina. Ik gaf de voorkeur aan de landelijke kranten met culturele en wetenschappelijke bijlages. Ik hield een nauwgezet schema aan voor het afwisselen van de landelijke dagbladen zodat ik geen van mijn favoriete bijlages zou missen.

Even bedacht ik me, in het aanzicht van de kiosk, dat José misschien ook postzegels zou verkopen, maar ik vond het zo zonde van mijn noeste arbeid dat ik onverwijld de correspondentiekaart in de bus deponeerde voor ik me kon bedenken.

Ik knikte José toe. Hij zwaaide terug. Zoals altijd. Mijn krant van vandaag zou al klaarliggen voor na mijn

wandeling. Voor de buitenwereld kon het eruit zien alsof er niets veranderd was. Ik sloeg af, onder de poort door, het park in.

Met de wetenschap dat er mensen in de wereld waren die mijn geliefde parkje wilden vervangen door een woonkolos keek ik met hernieuwde aandacht om me heen. Het parkje was niet langer een vanzelfsprekend gegeven in mijn leven, waar ik in gedachten verzonken doorheen kon wandelen. Het was een bedreigde plek. Ik keek en keek om en vroeg me af wat ik zag dat anderen niet zagen.

Daar stond ik, op een paar stappen van de ingang van het park. Twee stenen zuilen flankeerden de uitnodigende entree waarboven een smeedijzeren kroon was gespannen. In sierlijke letters stond er *Mediodia* en, verdomd als het niet waar was, viel op de langste en zonnige dag in de zomer, wanneer de zon haar hoogste punt bereikte, de schaduw van de O precies om de Z die in kunstig mozaïekwerk in het wandelpad was ingelegd. Ik stond er maar een paar passen vandaan. Het pad leidde het park in, kaarsrecht tot een klein rond plein in het midden. Daar kwamen rechte wandelpaden uit alle windrichtingen samen als spaken van een wiel.

Maar ik verkoos, zoals eigenlijk altijd, een zijpad, dat direct na de toegangspoort aan de rechterzijde begon en dat spiraalsgewijs alle rechte paden van het park twee keer doorkruiste tot het samenviel met het uiteinde van het pad waar het ook was begonnen, precies bij het binnenste pleintje.

Aan het begin van het zijpad stond een standbeeld van twee mannen op een sokkel.

Ze waren gestoken in kleding van rond achttienhonderd – lange jassen met statige kragen en blouses met manchetten die wuft als anjers bloemden. Het waren kostuums die ik vooral kende uit operettevoorstellingen. Op de sokkel stond een tekst in het Duits; *Sehen Sie sich um / In seiner herrlichen Natur! Auf Freiheit / Ist sie gegründet – und wie reich ist sie / Durch Freiheit!* Eén van de twee mannen was iets kleiner dan de ander, maar stond op een kleine verhoging. Ik had me altijd afgevraagd of de beeldhouwer had geprobeerd ze door die verhoging even lang te laten lijken, en daarmee even belangrijk, of dat de kleinere man de voornaamste was en een ereplaats verdiende. Ze stonden gebroederlijk naast elkaar, in vriendschap verbonden, alsof ze de verbeelding van een jumelage waren. Ik meende wel te weten dat het om een standbeeld van Goethe en Schiller ging, maar had geen idee wie wie was.

Het begin van het pad werd na deze poortwachters geflankeerd door twee oude, geadopteerde olijfbomen, die bij de aanleg van een ringweg in een Tunesische zusterstad in de weg hadden gestaan. Dat stond op een bordje ernaast vermeld. En zo stonden er bij heel veel planten en bomen bordjes – met de herkomst en Latijnse benaming en eventuele wetenswaardigheden. Ik meende ze in de loop der jaren allemaal gelezen te hebben.

Zwanger van zorgen begon ik die dag mijn petit grand tour. In mijn beleving liep ik er dagelijks, al wist ik dat dit gevoel een overdrijving was. Regen en wind en sneeuw, of gewoon een mistroostige ochtend en mijn kluizenaarsnatuur, hielden me met enige regelmaat tegen om het grote avontuur *Buitenwereld* aan te

gaan. Gelukkig spaarde José altijd mijn kranten op en hij wierp ze zelfs in de bus als ik mij lang niet meldde.

Maar ik liep de route zeker minimaal twee keer in de week. Op de dag dat ik de planner omsloeg – wat overigens niet *altijd* op de juiste dag was, en die meestal maagdelijk leeg bleef – als een vorm van goed voorstellen, een fris begin van de week, gecombineerd met het halen van de weekendbijlages en weektijdschriften bij José. En verder op de dag dat de huurder van de bovenverdieping een thuis- en pappadag had en dus Space Invaders speelde met de surround set aan. Ik was best een groot voorstander van allerhande vormen van retro en vintage, en had in mijn jonge jaren fabelachtige records gezet met Space Invaders, maar verdroeg het geluid niet in rondzingende uitvoering.

Verderop stond een esdoorn, een van de oude hoge bomen die er al gestaan moesten hebben voor de aanleg van het park, of dan toch wel voor de bouw van de muur, want die was met keurige boogjes om een aantal oude bomen heen aangelegd. Daaronder een lommerrijk veldje met een beeld van een pelgrim. Zonder tekst op de sokkel was het beeld naamloos gebleven. Misschien was het de heilige Jacobus zelf wel, met zijn pelgrimsstaf en een schelp aan zijn mantel.

Een paar passen verder een appelboom en een bankje. Maar het was te vroeg in de wandeling om te rusten. Een nare schaduw viel daar over het pad – nam de paar zonnestrallen van gefilterd licht weg die de hoge esdoorn doorliet. Het was van het reusachtige bord met de aankondiging dat er gebouwd zou gaan worden.

Ik stapte verder langs een kleine vijver met lelies, beschermd door een grote wilg waarvan de takken tot in

het water reikten. De muur van het park was afgeschermd door een bosje verwilderde bamboe. Het geheel moest iets uitdrukken; een zekere sfeer of herkomst. Maar ik had nooit helemaal kunnen achterhalen wat precies. Een werkelijkheid geworden impressionistisch schilderij van Monet of Manet – twee schilders die ik telkenmale door elkaar haalde, of het decor van een oriëntaals restaurant, met kruidige gerechten uit alle windstreken. Van moksi meti tot fu yong hai. Het zou allemaal passend kunnen zijn.

Uit het zicht van het pad, tussen de wilg en de opgeschoten bamboe – stond het beeld van een ontdekkingsreiziger. Het was het enige beeld in het park dat me niet zo aansprak. Want hoewel David Livingstone zonder twijfel een reiziger was, kon je betwisten wat hij feitelijk ontdekt had. Zoals de Noormannen lang voor Columbus in Amerika waren aangekomen, en de indianen dat continent al lang en breed bewoonden, zo moest het voor de watervallen van Donker Afrika toch ook een kwestie van perspectief en interpretatie zijn in hoeverre Livingstone ze werkelijk ontdekt had.

Livingstone was daarbij ook nog missionaris. Ik had in alle boeken die ik gelezen had nog geen ontdekkingsreiziger ontdekt die de verkenning en het ontdekken van nieuwe landen werkelijk als eerste of enige reisdoel had. Zelfs bij Scott en Amundsen was het toch vooral de strijd geweest om als eerste te zijn, meer dan hun ontdekkingszucht. Geld en goederen, eer en roem, of zendingsdrang – ongebreidelde nieuwsgierigheid had er meestal weinig mee van doen.

Het pad dat spiraalsgewijs door het park liep had niet één soort ondergrond. Het begon met leisteen, maar

gaandeweg wisselden de stenen van kleur en vorm. Er-
gens was het even een grindpad, en zelfs een pad van
schelpen. En altijd werd het doorsneden door de grijze
betontegel van de rechte paden.

Een vrouw in zwart pak en met strenge bril en rood
piekhaar en een kleurig sjaaltje verstoorde mijn rond-
gang en riep luidkeels hoezeer het park een aanslag was
op haar luchtwegen; hooikoorts en brandende ogen en
haar astma speelt op; tot angina aan toe. Ze vlood met
snelle pas door de lange rechte laan met buxushagen,
toen ik die kruiste. Al snel was ze slechts een herinne-
ring, maar ze bleef in mijn hoofd rondspoken alsof ze
een voorbode was geweest van wat komen ging, een
waarschuwing. Ik nam me voor een handdoek en een
fles water mee te nemen, waar ik ook heen zou gaan.
Want niets, zo wist ik uit eigen ervaring, bestreed een
vervaarlijke hooikoortsaanval zo goed als het wikkelen
van een natte lap stof om je hoofd. Mijn moeder had
me als kind vaak ingezwachteld en met menig huismid-
del gered van kwalen en ongemakken. Dat soort kennis
zou later nog eens goed van pas komen, zei ze altijd.

Bedden met snijbloemen zag ik: tulpen in alle kleu-
ren van de regenboog. Ieder jaar rond Moederdag wa-
ren daar vaders te vinden die illegaal een bosje
lieflijkheid wilden vergaren omdat de winkels al dicht
of uitverkocht waren. Rozen waren romantischer en er
stonden wel klimrozen in zicht bij het prieel naast de
vijver, maar met zo'n van doornen vergeven sliert wilde
je niet thuiskomen. De rozenstruiken stonden nog niet
in bloei en waren ook wat klein voor romantisch ge-
baar. En de paar stamrozen stonden verscholen aan een
smal paadje waar nooit iemand kwam. Tussen de

bloembedden was het een wirwar van kleine paden, die omliepen en weer terug. De zone werd omlijst door hoger struikgewas met kruip-door-sluip-door paadjes. Verscholen daartussen stond ook ergens een standbeeld, en een kunstwerk met de aanduiding windorgel. Ik meed die omweg meestal. Het zachte fluiten in de verte zat op een toonhoogte die me niet beviel. Het spiraalpad, alsmaar door, het had zijn koers, al kon je makkelijk afdwalen door even niet op te letten en afgeleid te worden door al het moois en al het groen. Alles hier leek mee te werken aan vertraging, een moeizaam thuiskomen. Maar ik kende de paden en hield mijn oog op de weg naar het midden, om hem over te steken en dan verder te gaan.

Terwijl ik door het park wandelde, ogenschijnlijk zoals ik daar alle andere keren ook gelopen had – normaliter slenterde ik of ik flaneerde, afhankelijk van mijn bui en kleding, maar wandelen, dat deed ik eigenlijk nooit – keek ik met nieuw geopende ogen, maar zag niets anders dan het oude vertrouwde park. Het werd aan alle kanten omringd door statige gebouwen van rond de vorige eeuwwisseling. Hoog maar niet hoger dan je met trappen kon belopen. Die statige kroon in neostijlen om het park was alleen na de herfst zichtbaar. Nu werd die op de meeste plekken door het jonge blad aan het zicht onttrokken.

Het park had misschien iets van zijn vanzelfsprekendheid verloren, maar niets aan wat ik zag, of aan de rijke geur, verraadde dat er verandering op komst was. Alleen het geluid; nadat de klanken van het windorgel waren weggestorven voerde de wind vanuit het midden van het park klanken mee van declamerende mensen

en van slechte muziek uit dito boxjes. Ik negeerde dat vooralsnog. Ik zou straks wel zien wat zich daar schuilhield.

Ik richtte me op de paden, de bloemen en de planten en bomen, de beelden. Borders met veldbloemen; distels, korenbloemen en klaprozen. Een sokkel met Napoleon en tegenover hem zo'n zelfde blok met een beeld van de hertog van Wellington en Gebhard Lebercht von Blücher, gebroederlijk naast elkaar. Niet ver daarvandaan, een locatie die alleen in een vlaag van cynisme of algehele onnozelheid gekozen kon zijn, een cul de sac met een plaquette voor de gevallenen – burgerslachtoffers die omgekomen waren bij de bevrijding van de stad. Het paste wel aardig bij het oorlogsthema van die hoek van het park, moet de ambtenaar in kwestie gedacht hebben. Op papier had het er vast goed uitgezien.

Ik hield wel van papier – op papier kon je alles altijd laten kloppen. In werkelijkheid klopten dingen meestal alleen zo ongeveer of zolang het duurde. De werkelijkheid kende te veel variabelen om betrouwbaar te zijn.

De mensen die het park hadden aangelegd hadden duidelijk hun best gedaan om alles te laten kloppen. Acht ingangen en daarmee ook acht uitgangen, vier grote, vier kleine, acht rechte paden. Alleen bij de standbeelden waren ze de mist in gegaan. Logisch zou zijn geweest acht standbeelden. Maar er was nogal wat creativiteit nodig om daar op uit te komen. Goethe en Schiller stonden samen op één sokkel dus konden als één tellen. De beelden van Napoleon en zijn overwinnaars konden met wat goede wil als één beeldengroep tellen.

Het beeld dat ik meed en dat uit de loop stond in de westelijke hoek, stelde naar ik meende Odysseus voor. Als ik dat ook negeerde in mijn telling omdat mijn route er doorgaans niet langs voerde, en het met zijn schapehuid zelf onopgemerkt wilde blijven, kwam de telling op acht uit. Want verder waren het steeds losse beelden, met enkele figuren op een sokkel. Eén per pad, één per windstreek.

Alleen het laatste beeld – het anderachtste of, vooruit, voor anderen: het negende beeld – was aan het middelste pleintje geplaatst. De positionering van dat beeld had me altijd een beetje geërgerd. Precies in het midden van het park stond namelijk ook nog een gnomon. Het negende beeld – het was een beeld van Wendy uit het toneelstuk Peter Pan – stond aan de rand van het plein, en keek net langs de gnomon de leegte in. Het stond daar in zicht maar niet prominent, op een lage sokkel.

Voor mij had zij op de plek van die gnomon kunnen staan. Zij verdiende een ereplaats. Want hoewel Peter Pan de titeldrager van het boek, of eigenlijk, het toneelstuk, was, was Wendy de echte held. Peter was gewoon zichzelf. Zij had een keus; tussen thuisblijven en meegaan. Zij liet zich werkelijk leiden door nieuwsgierigheid en fantasie, door haar droom. Zij was meer ontdekkingsreiziger dan die ouwe missionaris van een Livingstone ooit was geweest.

Aan de westkant van het park lag een vlindertuin, of in ieder geval een tuin met planten en bomen waar naar verluidt vlinders op af kwamen. Er stond ook een schommel. Ik had er wel eens een vlinder gezien. En spelende kinderen. En bijen die op de bijbehorende

pakjes appelsap afkwamen. Ik liep er als altijd snel doorheen.

Een paadje gevormd door stapstenen in turfgrond liep naar een beeld van een gastarbeider. Ooit had er een ander beeld gestaan. Ik had het zelf niet meege maakt, maar één van mijn zussen had het me verteld. Dat beeld heette 'de pioniers' en stond symbool voor de emigranten die naar het westen trokken om daar een beter leven te zoeken. Maar dat was een fout beeld – had de zus in in kwestie er meteen bij verteld – want die pioniers hadden de indianen van Noord-Amerika verdreven of uitgemoord. En ze bestonden voor een groot deel uit misdadigers en uitschot. Het was een hele uiteenzetting geweest, dus het zou de politica geweest kunnen zijn, al hadden enkel andere zussen ook wel wat activistische trekjes.

Of het beeld van de gastarbeider hier goed op z'n plek was vroeg ik me af. Een gastarbeider was toch iets heel anders dan een pionier. Een gastarbeider ging uiteindelijk terug naar het geboorteland, of in ieder geval was dat toch de bedoeling geweest. Een pionier was een emigrant pur sang, en dan ook nog naar een oord waar vrijwel niemand hem of haar was voorgegaan. Als de pioniers in Noord-Amerika niet meer standbeeldfähig waren had ik zelf eerder gekozen voor een standbeeld van een ruimtevaarder. Al had ook die keus de connotatie met de westelijke windstreek om zeep geholpen. Het liefst had ik niets veranderd. Het oude beeld gewoon laten staan, hoe de tijdgeest er ook over oordeelde. Op ieder icoon dat op een sokkel werd geplaatst viel wel wat aan te merken. Iemand moest zich achteraf toch wel behoorlijk misdragen hebben wilde je de ooit

positief uitgevallen consensus helemaal willen uitwissen.

Van Heutz – daar wilde ik nog wel een uitzondering voor maken. Die had onder de bevolking van Atjeh zo huisgehouden dat ik er graag een kleine beeldenstorm voor zou organiseren. Maar van Van Heutz stond geen beeld in het park.

Het pad voerde over een kleine brug over een uitloper van de vijver. Daarna was het maar een klein eindje voor het pad met een bocht weer bij het beginpad zou komen en de tweede, kleinere omgang begon. Onder normale omstandigheden had ik op de brug enige tijd naar de eenden staan kijken, maar een zekere onrust maakte zich van mij meester. Het rumoer van pratende mensen in het midden van het park was aangezweld. Het was niet het gebruikelijke geluid van parkgangers, keuvelend en kletsend. Het klonk meer als de bezoekers van een museum, constant beschouwend en oordelen vellend.

Ik stak het pad nog wel over, en wierp een blik naar het midden van het park. Ik kon het van hier nog niet goed zien, door de kring van populieren die om het middenpleintje stond; er leek veel volk op de been. Ik stapte snel voort, tussen de rododendrons en door de cactustuin, langs een fontein en het beeld van H.G. Wells. Voorts door een uitloper van de bloembedden en de rotstuin.

Een olifantspaadje liep vlak daarna, nog voor de kruidentuin, rechtstreeks naar het middenplein. Ik had in al die jaren nooit een olifant in het park gezien, een kind met een knuffelolifant daargelaten, maar dat kind deed zijn best om met olifant en al in de vijver te vallen en

liet de bewuste paadjes links liggen, maar ik had altijd het zekere voor het onzekere genomen. Dit leek me een gepast moment om mijn idiosyncratische reserves even opzij te zetten en mijn ongeduld de leiding te laten nemen. Ik stapte met grote passen langs de salsaparilla en dwars door de floralatonia's, rechtstreeks af op de kring van zestien hoge populieren in het midden van het park.

Ik schoot tussen twee populieren door en in het midden van het plein, naast de gnomon, stond een groot grijs lichaam, opgebouwd uit mannen in grijze pakken. Ze slaakten kreten, bralden, sloegen elkaar op de schouders. Rookten sigaren van het bedenkelijke soort, onachtzaam tippen met as achterlatend. De stoet bewoog dijend en schuivend als een boosaardig ectoplasma over het plein – wijzend en turend naar hoogtes waar enkel lucht en wolken waren. Maar zij leken iets anders te zien; een constructie van staal, glas en beton. Kantoren en winkels en woningen. Een menselijke mierenhoop die tot in de wolken zou rijken. Met het ritme van een Echternachse processie bewoog de stoet naar het oostelijk toegangspad en verdween daar langzaam uit zicht.

Ik was pal naast het beeld van Wendy uitgekomen. 'Piraten,' zei ik. 'En we hebben nog niet het laatste van ze gezien.'

De rust was echter niet wedergekeerd. Nog steeds klonk een hinderlijk stampende en krakende ruis uit boxjes. De boxjes hingen aan een kleine stand die was ingepakt met glossy posters en waar stapels flyers op lagen, alles met dezelfde afbeeldingen als op het billboard. Aan de stand waren ballonnen geknoopt, hoog

reikend als de flitsende toren op de flyers. Twee studenten deelden de flyers uit aan voorbijgangers.

De flyers op de stand bleven op hun plek liggen omdat er stenen als *presse-papier* waren gebruikt. Ik meende die stenen te herkennen – het was het soort dat in de cactustuin lag. De achteloosheid waar dat mee gedaan was ergerde me. Een stukje park was weggenomen, in naam van de vooruitgang, om gebruikt te worden voor de promotie van iets dat uiteindelijk de volledige ondergang van het parkje moest bewerkstelligen. De ergernis groeide en veranderde in boosheid.

Eén van de studenten liep op me af en negeerde de donkere blik in mijn ogen, de frons tussen mijn wenkbrauwen en mijn armen die gespannen langs mijn lichaam afhingen eindigend in gebalde vuisten. De rook die uit mijn oren kwam...

‘Foldertje?’ vroeg het jongmens op joviale toon. Alles klopte aan hem. Nette merkloze polo. Gestreken pantalon met leren schoenen eronder. Een strak kapsel met kleefspul erin. Ik had in mijn jonge jaren nog wel eens met brillantine geëxperimenteerd, maar was er te gedachteloos voor. Met als gevolg dat ieder moment van hoofdkrabben, hoofddekseelgebruik of dutje, leidde tot exponentiële verwildering van mijn haardos.

‘Zou u hier niet willen wonen? Mooi wonen op grote hoogte op de prachtigste plek van de stad.’

De jongen hield de folder met uitgestrekte arm voor me, uitreikend alsof hij briefjes wisselgeld aangaf. Het was onmogelijk het te negeren. In een reflex pakte ik de flyer aan.

Wonen op de mooiste plek van de stad, – het stond ook met grote letters op de flyer. De woede die zich in me

had opgebouwd, vloeide weg en maakte plaats voor een verwarrende mengeling van angst en walging.

‘Als u meer informatie wilt, kunt u het informatiecentrum bezoeken.’

Ik moest er niet aan denken om een informatiecentrum van welke aard dan ook te bezoeken. Laat staan een modelwoning. Ik staarde nog steeds naar het folderdje. Het vervulde me met afgrijzen, het stond symbool voor de teloorgang, voor de continue verandering van de wereld, die steeds weer als vooruitgang en als meer en beter werd voorgesteld.

Ik vond mezelf helemaal niet conservatief. Wanneer ik weer eens mijn burgerplicht volbracht door een stem uit te brengen, was dat na lang wikken en wegen meestal op iets weldenkend linksigs met een zweem van een progressief liberaal gedachtegoed. De praktijk daarna pakte helaas meestal niet zo uit; in eindeloze reeksen debatten en compromissen en akkoorden werd er worst geproduceerd. Het was goedkoop, het smaakte niet meer naar vlees, maar naar spijszout en je wilde niet gezien hebben hoe het gemaakt was.

De teleurstelling daarover ten spijt, was ik niet afgegleden naar absolute lethargie of cynisme dat ik de gang naar de stembus niet meer maakte, of stemde op opportunisten die met woeste vuisten, gladde praatjes en een maagdelijk curriculum het stemmende volk voor zich probeerden te winnen.

Maar het conservatisme lonkte wel in die zin dat als een verandering geen serieuze vorm van verbetering beloofde, ik alles liever bij het oude liet. Ik zag iets dat redelijk werkte, maar niet perfect was, graag *verbeterd* in plaats van vervangen door iets waarvan je maar

moest afwachten hoe het in de praktijk zou uitpakken. En conservatisme ook in die zin dat ik graag met rust gelaten wilde worden, dat ik mijn eigen dagelijkse ritme zo min mogelijk verstoord wilde zien. Ik wilde niet te veel moeten, zeker niet van overheden en instanties. En van burens of familieleden liever ook niet. Verplichtingen – ik kreeg het er van de weeromstuit zo van aan mijn zenuwen dat ik warme melk met anijs en dagen afzondering nodig had om tot rust te komen.

Ik gedijde, zo wist ik eigenlijk al van kinds af aan, als de orde der dingen zo min mogelijk verstoord werd. En ik niet te veel *moest*. Wat dat betreft had de student het netjes geformuleerd. ...dan *kunt* u het informatiecentrum bezoeken. Daarmee ruimte latend om het niet te doen en de dorst naar informatie ongelest te laten.

Ik keek op, tuurde van de student naar de stand met posters en flyers en knarsende boxjes, en weer terug.

‘Dank u wel, dat zal ik overwegen,’ zei ik. Want het was een nette, beleefde jongen, en het was belangrijk om vriendelijk en beleefd te blijven juist in tijden van turbulentie.

‘Dat zijn stenen uit de cactustuin en geen presse-papiers,’ merkte ik op.

De jongen keek alsof ik iets in het Russisch tegen hem gezegd had. Russisch dacht ik, ervan uitgaand dat het inderdaad een student was die zijn schamele inkomsten verrijkte met een baantje als flyeraar, maar dan geen student Russisch. In ieder geval keek hij alsof ik iets tegen hem gezegd had in een taal die hem heel erg vreemd was – ik dacht bij nader inzien aan Fins, omdat ik dat zelf een behoorlijk vreemde taal vond, of anders Urdu, omdat de jongeman in kwestie waarschijnlijk

nog nooit van die taal gehoord had. Of hij sprak wel vloeiend Fins of kende de taal Urdu, maar dan was zijn blik evenzeer verbaasd geweest wanneer ik me in een van die talen had uitgedrukt. Want hoe vaak kwam het voor dat hij bij het uitdelen van flyers in het Fins of Urdu werd aangesproken. Hoe dan ook, zijn blik was heel verbaasd en iets van de inhoud die ik had willen overbrengen was duidelijk niet helemaal tot hem doorgedrongen.

‘Ik begrijp uw vraag niet,’ zei hij.

Ik herinnerde me de dag dat ik een internetcafé had bezocht omdat ik iets moest regelen dat tegenwoordig alleen nog maar digitaal gedaan kon worden. Ik was vervolgens in een internetgesprek verzeild geraakt met iemand die later een chatbot bleek te zijn. Even vroeg ik me af of de jongen voor me wellicht een flyerbot zou zijn. *Ik begrijp uw vraag niet*, een typische bot reactie. Of was de techniek nog niet zover gevorderd? Ik haalde adem en nam de proef op de som.

‘De stenen die op de flyers op de tafel liggen zijn afkomstig uit de cactustuin. Het zijn dus geen gewichten om te voorkomen dat papieren het park in waaien, maar natuurobjecten die thuishoren tussen de plantvariëaties in deze tuin. Ik vraag u, als burger en frequente bezoeker van dit park, om – eventueel nadat u uw taak als flyerders vandaag volbracht heeft – de stenen netjes terug te leggen waar ze vandaan kwamen.’

De jongen glimlachte nerveus. ‘Ja,’ zei hij.

Geen uitsluitel. Hij zei het zoals een buitenlander *ja* zou zeggen op iedere willekeurige vraag die je stelde. Ik keerde mij van de jongeman af en beende weg, het lange rechte pad in zuidelijke richting het park uit.

De woede die daarstraks even op was komen zetten en weer was weggeëbd, – ik kende die woede en ook het wegebben ervan. Het kwam in golven, die van een steeds sterker aanzwellende vloed. Ik had vaker periodes gekend dat dit soort woede me uiteindelijk als een reusachtige golf zou verzwelgen. Geen tsunami, eerder een springvloed. Het waren periodes van onmacht en verlies. Waarin de orde die ik met veel moeite voor mezelf in de wereld had aangebracht, verloren ging. Meestal eindigde het in een episode waar ik me de details niet van herinner, maar waarbij de omstanders bleek om de neus werden. En vervolgens mocht ik een paar weken tot rust komen in een hotel met een vrij streng regime en vriendelijk maar dwingend personeel. Ik nam me voor dat ik het deze keer niet zover zou laten komen; de golven bedwingen en die rijden als een dolfijn, als een *surfdude*. Ik zocht nog naar de meest passende vergelijking. Maar ik zou in ieder geval niet kopje onder gaan.

Het lag al van kinds af aan in mijn karakter om bijna manische periodes van ongebreideld enthousiasme af te wisselen met momenten van in en in treurige lethargie.

De schoolarts had eens de suggestie gedaan om me aan wat testen en onderzoeken te onderwerpen, maar mijn moeder voelde daar niet veel voor. Mijn moeder had dat soort trajecten met meerdere van mijn zussen doorlopen en gezien dat het rugzakje dat daaruit voortvloeide in de loop der jaren kon uitgroeien tot een aardige bepakking. Liever leerde ze me mijn eigenaardigheden te koesteren. Er mee omgaan. Leren luisteren naar geest en lichaam, naar wat ik nodig had.

Waar ik baat bij had was reinheid, rust en regelmaat. Dat moest niet al te rigide worden uitgelegd. Want ik kon ook niet zo goed langdurig tegen een al te steriele omgeving; de stille afzondering van het platteland of een leven dat door de klok geregeerd werd. Daar was ik iets te eigengereid voor, zo ontdekten ook mijn moeder en mijn zussen gaandeweg.

Ik was er nuchter onder gebleven. Ik had zelf nooit de behoefte gehad om erg te reflecteren op of ik een aandoening of diagnose had. Ik was wel eens voor het een of ander uitgemaakt, maar al met al ging ik niet ongelukkig door het leven en was daarbij redelijk zelfredzaam.

Ik doorliep zonder al te veel brokken of drama een middelbare school. Ik studeerde aansluitend iets buitengewoon specialistisch aan de faculteit der letteren – transformationele structuren in de literatuur op basis van Jung, mocht het u interesseren. Ik studeerde er cum laude op af. Daarna bleek ik volstrekt ongeschikt voor wat voor plek op de arbeidsmarkt dan ook. Het deed me niet. Ik had niet veel nodig. Een krant, een bureautje, een kamer met een raam – mijn venster op de wereld.